

Lessen voor de 21ste eeuw: **Het toenemend gebruik van psychofarmaca**

Maandag, 28 Maart 2011

Prof. Dr. Stephan Claes

Inleiding

Deze les is gebaseerd op het werk dat verricht werd door de werkgroep “Psychofarmaca” van het Metaforum K.U. Leuven, de interdisciplinaire denktank van onze universiteit. Deze werkgroep bestond uit een tiental professoren van verschillende disciplines: psychiatrie, huisartsgeneeskunde, farmacologie, farmacie, psychologie, filosofie en economie. De werkgroep ontwikkelde een visietekst rond het thema “het toenemend gebruik van psychofarmaca”, en organiseerde rond dit thema en deze visietekst een symposium in 2010. Deze visietekst is vrij te consulteren op http://www.kuleuven.be/metaforum/docs/pdf/wg_1_n.pdf.

Basisgegevens over psychofarmaca

Eerst wordt uitgelegd wat we precies bedoelen met “psychofarmaca”: middelen die gebruikt worden om psychiatrische ziektebeelden te bestrijden. We beperken ons tot vier groepen geneesmiddelen: antidepressiva, antipsychotica, tranquillizers en stimulantia (middelen tegen ADHD). Voor elk van deze groepen wordt aangegeven waarvoor ze precies bedoeld zijn. Verder wordt uitgelegd dat ze wel degelijk effectief zijn als ze op de juiste manier worden ingezet. Jammer genoeg is dit laatste niet altijd het geval.

Neemt het gebruik toe en waarom?

Recente cijfers uit verschillende bronnen bevestigen dat het gebruik van psychofarmaca fors is toegenomen tijdens de laatste 10-15 jaar. Dit geldt voor stimulantia, maar ook voor antidepressiva en antipsychotica. Vrouwen en ouderen gebruiken meer van dergelijke geneesmiddelen dan andere groepen. Waarom het gebruik toeneemt, is niet volledig duidelijk. Waarschijnlijk is er geen objectieve toename van het aantal psychiatrische ziektebeelden, maar is er wel de neiging om sneller hulp te zoeken bij psychische problemen, en om psychologische fenomenen zoals angst, uitputting en spanningsgevoelens te medicaliseren. Wellicht zijn maatschappelijke factoren zoals een prestatiegerichte samenleving, onduidelijkheid over maatschappelijke rollen en een (te?) groot vertrouwen in neurowetenschappen en geneeskunde relevant om deze verschuivingen te verklaren.

Wegen naar een rationeler gebruik

De werkgroep heeft een aantal aanbevelingen gedaan om te komen tot een rationeler gebruik van psychofarmaca.

- 1) De rol van psychotherapie: Counseling en therapie kunnen een nuttige rol spelen in het beter beheersen van een aantal psychische problemen. Om therapie breder in te zetten, zijn er een aantal barrières. Ten eerste is er een financieel: therapie is duur. Ten tweede is er een probleem rond de kwaliteit van therapie: aangezien de titel “psychotherapeut”

niet beschermd is, is er geen controle mogelijk op de kwaliteit van de vele beoefenaars. Alleen door een bescherming van deze beroepstitel, gekoppeld aan strikte voorwaarden, valt dit op te lossen. In dat geval zou terugbetaling via de ziekteverzekering een meer haalbare kaart worden.

- 2) Artsen mogen worden geresponsabiliseerd wat betreft het voorschrijven van farmaca in het algemeen, en van psychofarmaca in het bijzonder. Dat houdt in dat artsen met een opvallend afwijkend voorschrijfprofiel ter verantwoording mogen worden geroepen.
- 3) De huisarts vervult een cruciale rol in het begeleiden van patiënten met psychische moeilijkheden, en dus ook in het verstrekken van psychofarmaca. De huisarts moet beter ondersteund worden bij deze taak. Dat kan door een betere opleiding wat betreft het verstrekken van psycho-educatie (counseling) en het promoten van “watchful waiting”. Verder moet de mogelijkheid gecreëerd worden voor huisartsen om op korte termijn te overleggen met collega’s psychiaters.
- 4) Het probleem van het voorschrijven van psychofarmaca aan kinderen is extra delicaat, en leidde de voorbije jaren tot hevige controverses. De werkgroep is van oordeel dat het initiëren van psychofarmaca omwille van psychiatrische ziektebeelden bij kinderen en jongeren dient voorbehouden te worden voor artsen gespecialiseerd in gedragswetenschappen (kinder- en jeugdpsychiater, kinderneuroloog).
- 5) Het gebruik van psychofarmaca bij ouderen neemt verontrustende proporties aan. Bijna een kwart van de 75-plussers kreeg in 2007 minstens één voorschrift voor psychofarmaca, bij rusthuisbewoners is dat bijna drie kwart. Een meer verantwoord gebruik van geneesmiddelen in deze populatie moet en kan worden bereikt via gerichte preventieve acties in de algemene populatie, en door een betere omkadering en betere opleiding van de verzorgenden in RVT’s.

Besluit

De toename van het gebruik van psychofarmaca in onze maatschappij is onmiskenbaar. De redenen daarvoor zijn niet met zekerheid vast te stellen. Deze middelen zijn wel degelijk effectief, maar worden niet op de meest doelmatige wijze ingezet. Een aantal concrete maatregelen zou hierin verbetering kunnen brengen.

MOGELIJKE EXAMENVRAGEN

- 1) Welke elementen wijzen er op dat medicatie voor psychiatrische aandoeningen (psychofarmaca) momenteel niet op de meest doelmatige manier worden voorgeschreven?
- 2) Welke problemen stellen zich met het voorschrijven van psychofarmaca bij ouderen, al dan niet in rusthuizen, en hoe zou dit beter kunnen?
- 3) Kan psychotherapie breder worden ingezet bij het omgaan met psychische klachten? Wat zijn daarvoor momenteel de hinderpalen en hoe kan daaraan worden verholpen?